

HUKUK, SİYASET VE UZUN DÖNEMLİ İKTİSADİ GELİŞME

K. Kıvanç Karaman¹, Boğazici Üniversitesi

Özet

Bu makale, Yeni Kurumsal İktisat literatürü kapsamında hukuk ve siyasetin uzun dönemli gelişmeye etkisini inceleyen çalışmaları ele alacaktır. Bu literatürün önemi, iktisatta yaygın olarak kullanılan matematiksel modelleme ve ampirik sınama yöntemlerini, iktisat biliminin uzun bir süre mesafeli durduğu gelişmenin temelinde yatan toplumsal kurumları anlama amacı için kullanmasıdır. Ele alınan çalışmalar, bu metodolojik yaklaşımın, gerek özel olarak gelişme konusunda, gerekse daha genel olarak sosyal süreçler arasındaki etkileşimleri modelleme açısından, ortak, kapsayıcı ve esnek bir teorik çerçeve oluşturma potansiyeli taşıdığını gösterir. Makale ayrıca hukuk ve siyasetin iktisadi gelişmeyi belirlemedeki nispi önemleri ve gelişmeye etkilerini hangi mekanizmalar üzerinden gösterdiklerine dair literatürde devam eden tartışmaları değerlendirecektir.

Anahtar Kelimeler: Kurumsal iktisat, iktisadi gelişme, siyasal iktisat.

¹ Bogazici Universitesi, Ekonomi Bölümü, Natuk Birkan Binası, Bebek, İstanbul, 34342, Türkiye.

JEL kodları: O10, N40, K00

Son dönemde Yeni Kurumsal İktisat literatürü kapsamında yapılan bir dizi çalışma, iktisadi gelişmeyi geniş bir perspektiften ele almayı amaçlamaktadır. Bunu, bir yandan, gelişmeyi siyaset, hukuk ve kültür gibi toplumsal kurumlarla ilişkili bir biçimde inceleyerek yapar. Diğer yandan ise, gelişmenin toplumsal kökenlerinin tarihte yattığı öngörüsüyle, tarihsel verileri mercek altına alır. Bu makalenin amacı, bu literatürün gelişimini incelemek, muhtemel katkılarını tartışmak ve yapılan çalışmalara örnekler vermektir.

Makalede, literatür, dört aşamada incelenecektir. İlk aşamada, iktisadın geçirdiği dönüşüm ve Yeni Kurumsal İktisat literatürünün bu dönüşümdeki yeri ele alınacaktır. İkinci ve üçüncü aşamalarda, hukuk, siyaset ve gelişme ilişkisini inceleyen çalışmalara ve literatürdeki tartışmalara örnekler verilecektir. Dördüncü aşamada, bu literatürün Orta Doğu ve Osmanlı iktisadi tarihine uygulamaları tartışılacaktır. Sonuç bölümünde ise, literatürle ilgili beklentilerin ve eleştirilerin değerlendirilmesi yapılacaktır.

Değerlendirilen çalışmaların ortaya koyduğu temel nokta, Yeni Kurumsal İktisat literatürünün iktisadın metod ve sorularıyla diğer toplumsal bilimlerdeki köprü rolü oynama yolundaki potansiyelidir. Özellikle, iktisat metodlarında görülen zenginleşme, gelişme ve daha genel olarak sosyal süreçler hakkında disiplinler arası ve karşılaştırmalı çalışmalara imkan verecek ortak bir dil oluşturma imkanı sağlamaktadır. Yine aynı sebeple, bu literatür, Orta Doğu ve Osmanlı iktisat tarihi çalışmalarının karşılaştırmalı bir perspektife oturtulmasında önemli katkı sağlayabilir.

Yeni Kurumsal İktisat Literatürü

Bu makalede incelediğimiz çalışmaların ortak noktası, Yeni Kurumsal İktisat literatürüyle yakın ilişki içinde olmalarıdır. Bu literatür, kurumları, toplumdaki bireylerin etkileşimini şekillendiren kurallar olarak tanımlar (North, 1990). Bu genel ve kapsayıcı bir tanım olup, geleneklerden

hukuka, siyasetten inançlara kadar çok çeşitli kuralları kurum kavramının kapsamına sokar.

Mesela, bu tanıma göre, yaşlılara saygılı davranma geleneği de, yazılı kanunlar da, kurum başlığı altında incelenebilir. Benzer şekilde, incelenen kurallar, değişik seviyelerdeki sosyal etkileşimleri şekillendiriyor olabilir. Mesela, iktisadi yaşamı düzenleyen ticari kanunlar da, ticari kanunların oluşturulması sürecini şekillendiren anayasa da, bu tanıma göre, birer kurumdur.

Literatürde öncü bir rol oynayan Douglass North'un çizdiği çerçeveye göre, kurumlar, iktisadi aktivite için gerekli belli ön koşulları sağladıkları ölçüde gelişmeyi olumlu etkiler (1990, 1991). Bu ön koşullar arasında, şiddet kullanımının denetim altına alınması, mal ve can güvenliğinin sağlanması, tasarruf ve yatırımın teşvik edilmesi, bireylerin yaptıkları sözleşmelere sadık kalmalarının sağlanması ve ulaşım ve bilimsel çalışmalara destek gibi kamu mallarının üretilmesi sayılabilir. Bu koşullar sağlandığı ölçüde, fiziksel ve beşeri sermaye birikimi gerçekleşti, teknoloji ilerledi ve büyüme gerçekleşti.

Yeni Kurumsal İktisat literatürünün 1990'lardan itibaren ön plana çıkışında, 1950'lerden itibaren büyüme çalışmalarına hakim olan Solow büyüme modeli ve onun türevlerinin karşılaştığı sorunlar önemli rol oynadı. Solow ve türevleri, ülkeler arasındaki gelişmişlik farklarını, teknoloji, fiziksel ve beşeri sermaye seviyelerindeki farklarla açıkladı. Buna göre, geri kalmış ülkeler, zengin ülkelerle benzer oranlarda yatırım yaparlarsa, sermayenin marjinal getirisi daha yüksek olduğu için, zaman içinde zengin ülkelerin gelir seviyesini yakalayacaktı. Fakat Solow, ülkelerin yatırımlar oranlarını neyin belirlediğini açıklamadı. Bu haliyle, Solow, büyümenin sebeplerinden çok, mekanizmasına ışık tuttu.

Solow modelinin akademik literatüründeki hakimiyeti, uygulamada karşılığını uluslararası organizasyonların geri kalmış ülkelerde sermaye birikimine katkıda bulunmak amacıyla yaptığı maddi yardımlarda buldu. Fakat bu yardımlar, beklenen başarıyı sağlamadı, çünkü yolsuzluk ve

yanlış yatırımlar yüzünden büyük ölçüde ziyan edildiler (Easterly, 2002). Benzer şekilde, fiziksel sermaye birikimine ağırlık veren sosyalist ekonomilerin çöküşü, bu yaklaşımın sorgulanmasına yol açtı. Solow modelinin teori ve uygulamada karşılaştığı zorluklar, ilginin, bu makalenin konusu olan, toplumsal kurumlara yönelmesine yol açtı.

Yeni Kurumsal İktisat literatürü iktisat biliminin yakın zamana kadar ele almaktan kaçındığı toplumsal süreçleri anlamaya yönelirken, metodolojik olarak, iktisada hakim olan matematiksel modelleme dilinden kopmadı. Model kullanmayan çalışmalar bile, savlarını formüle ederken, matematiksel literatüründeki sonuçları takip ettiler. Bu açılıma imkan veren, 1980'lerden itibaren Oyun Teorisi'ndeki gelişmelerin karmaşık stratejik etkileşimleri modellemeyi mümkün kılması oldu. Yeni literatürün iktisadın ortak dilini konuşması, iktisadın başka dalları tarafından kabul görmesini ve takip edilmesini sağladı.

Ampirik alanda ise, bu literatür, iktisat tarihiyle yakın ilişki içine girdi. Bunun sebebi, incelenen hukuk, siyaset gibi kurumların, gelişme üzerindeki etkilerini, uzun sürelerde göstermeleriydi. Kurumlar literatürüne açıklanmaya çalışılan en önemli süreç Avrupa'nın Ortaçağ'dan başlayan ve Sanayi Devrimi'yle hızlanan bir şekilde siyasi ve iktisadi olarak Çin, Hindistan ve Orta Doğu'yla ayrışması oldu. Yoğun olarak tartışılan bir başka süreç ise, Avrupa'nın dünyanın diğer bölgelerini kolonileştirmesi, ve sonrasında farklı kolonilerin iktisadi gelişme açısından ayrışmasıydı. Özellikle, Kuzey Amerika ve Avustralya'daki kolonilerin Güney Amerika ve Afrika'dakilerden daha hızlı gelişmesinin sebepleri anlaşılmaya çalışıldı. Bu konudaki savları sınamak için, tarihi veri setleri ve endeksler oluşturuldu, ekonometrik metotlardan yararlandı. Dolayısıyla, Kurumlar literatürü ampirik metodoloji açısından da iktisat biliminin ana gövdesinden ayrılmadı.

Hukuk ve İktisadi Gelişme İlişkisi

Bu ve bir sonraki bölümde, hukuk ve siyasetin gelişmeye etkileri konusunda yapılan çalışmalardan örnekler ele alınacaktır. Yeni Kurumsal İktisat literatürünün etkilerini incelediği çok geniş yelpazedeki kurumlardan hukuk ve siyasete yoğunlaşmamızın sebebi, gerek bu alanlardaki çalışmaların daha eskiye gitmeleri, gerekse iktisat metodolojisiyle modellenmeye daha uygun olmaları dolayısıyla, daha çok yol katetmiş bulunmalarıdır. İncelenecek örnekler, literatürü kapsayıcı olmaktan uzaktır ve kullanılan yöntemler ve tartışılan konular hakkında fikir vermek amacıyla seçilmiştir.

Hukukun gelişmedeki rolü konusunda önemli bir tartışma konusu, devlet tarafından desteklenen resmi bir hukuk sistemi ve çeşitli toplulukların kullandıkları sosyal cezalandırma mekanizmalarının anlaşmazlıkları çözmedeki görece etkinliğidir. Bu konuda önemli bir çalışma, Avner Greif'in (1994) Ortaçağ Akdeniz'inde deniz ticaretiyle uğraşan iki farklı topluluğu incelediği ve uzun vadede, resmi hukuk sisteminin etkinliğini vurguladığı makalesidir. Greif'in incelediği topluluklardan ilki, Mağrip'te yaşayan, sosyal olarak üyeleri arasında çok yoğun ilişkiler olan kapalı bir Musevi tüccarlar topluluğuydu. Bu topluluk, üyeleri arasında yapılan sözleşmelere uyulmasını sağlamak için topluluk içi genel kabul görmüş sosyal cezalandırma mekanizmalarına başvuruyordu. Buna göre, sözleşmeye aykırı davranan bir tüccarın davranışı, üyeler arası kişisel haberleşme yoluyla paylaşılıyor, ve sözleşmeye uymayan tüccar topluluktan dışlanıyordu. Dışlanma tehdidi ve yol açacağı ticari kayıplar, tüccarları, sözleşmelere sadık kalmaya teşvik ediyordu. İncelenen ikinci topluluk olan Cenevizli tüccarlar ise, aralarındaki anlaşmazlıkları devletin resmi mahkemelerine götürüyor, ve sözleşmeyi bozanlar, mahkemeler tarafından cezalandırılıyordu.

Greif çalışmasında Oyun Teorisi ve döneme ait belgeleri kullanarak, Ortaçağ koşullarında, Mağripli tüccarlar tarafından kullanılan sosyal mekanizmanın sözleşmelere uyumu daha az

maliyetle sağladığını gösterdi. Fakat zaman içinde, ticaret hacmi büyüdükçe, yeni bölgelerle ticaret yapma gereği ortaya çıktıkça, ve karmaşık sözleşmelere dayanan ticari ilişkiler kurmak gerektiğinde, kapalı ve küçük topluluklarda etkin olan Mağribi sistemi yetersiz kalıyordu.

Dolayısıyla, uzun vadede, Cenevizlilerin kullandığı, devletin desteklediği resmi hukuk sistemi ticari olarak avantaj sağlıyordu.

Literatürde, Greif'in sosyal mekanizmaların modern bir ekonomi için yetersiz kalacağı fikrini destekleyen çalışmalar olduğu gibi (Dixit, 2003), sosyal mekanizma ve resmi hukuk etkileşiminin daha karmaşık olduğunu, günümüzün gelişmiş ekonomilerinde bile hala sosyal mekanizmalara dayanan ticari ilişkilerin devam ettiğini gösteren çalışmalar da vardır. Bu çalışmalara örnek olarak, Bernstein'in (1992) uluslararası elmas piyasasındaki oyuncuların aralarındaki anlaşmazlıkları kişisel bilgi paylaşımı yoluyla çözmelerini anlatan çalışması sayılabilir. Dolayısıyla, ileride bu karmaşık etkileşimleri anlamayı amaçlayan yeni çalışmalar yapılması beklenebilir.

Greif'in makalesi, incelediği konunun ötesinde, yaptığı kavramsal ayrımlar ve kullandığı metodoloji yoluyla da etkili oldu. Makalenin, kurumların kısa ve uzun vadeli etkilerinin farklı olabileceği ayrımı, literatürü etkiledi. Tarihsel olarak, Mağripli ve Cenevizli tüccarlar ayrımı, daha genel olarak yorumlanıp, Orta Doğu'da kişisel, Avrupa'da ise resmi hukuk sistemine dayanan iktisadi ilişkileri anlamak için bir başlangıç noktası kabul edildi. Ayrıca, çalışma, Oyun Teorisi'nin tarihi verilerle beraber kullanımı açısından öncü bir rol oynadı.

Hukukun etkileri üzerine yapılan bir dizi başka çalışma ise, resmi hukuk sisteminin gerekliliğinin ötesine geçip, değişik hukuk geleneklerinin gelişmeye etkisini tartışmaya açtı (La Porta, Lopez-de-Silanes, Shleifer, & Vishny, 1998, 1999). Bu çalışmalar, özellikle, İngiliz ve Fransız hukuk gelenekleri arasındaki farklara yoğunlaştı. Buna göre, bu iki gelenek arasındaki ayrışma,

Ortaçağ'da başladı (Glaeser & Shleifer, 2002). Bu dönemde, İngiltere'de ademi merkeziyetçi, Fransa'da ise merkeziyetçi bir devlet yapısı oluştu. Bu ayrım, hukuk sistemine, İngiltere'de yerel seçimle belirlenen ve kraldan bağımsız hareket eden, Fransa'da ise merkeze hiyerarşi altında çalışan yargıçlar olarak yansdı. Siyasi ve hukuki ayrışma, İngiltere'de Şanlı Devrim'le (1688) birlikte yargı bağımsızlığının sağlanması, Fransa'da ise Napolyon'un hukuk sistemini merkezileştirme ve kanunları standardize etmeye yönelik çalışmaları ile devam etti. Ayrıca, iki hukuk sistemindeki farklar, bu iki devletin kolonilerine yayıldı.

İki hukuk sistemi arasındaki yapısal farklar, kanunların içeriğini, ve dolayısıyla iktisadi gelişmeyi de etkiledi (Beck, 2010). Buna göre, kanunları yasa koyucunun tepeden inmece bir şekilde belirlediği, usule önem veren ve yargıçların işlevinin kanunları uygulamakla sınırlı olduğu Fransız sistemi, iktisadi gelişme için gerekli olan değişen ihtiyaçlara cevap verme esnekliğine sahip değildi. Kanunların içtihat yoluyla oluştuğu, bağımsız yargıçların yorumlarının önemli olduğu, usulden çok kanunun özüne önem veren İngiliz hukuk sistemi ise, toplumda ortaya çıkabilecek yeni ihtiyaçları karşılamada daha başarılıydı. Fransız hukuku, devletin, İngiliz hukuku ise, bireyin çıkarlarını ön planda tutuyordu. Bu ayrım ise, İngiliz hukuk geleneğini takip eden ülkelerde, bireysel ve basın özgürlükleri ve mülkiyet haklarının daha iyi korunması, yeni iş kurmanın kolay olması ve finansal sistemin gelişmesi gibi farklara yol açtı.

La Porta ve arkadaşlarının öne sürdükleri tezin genel kabul gördüğünü ve hukuk geleneklerinin karşılaştırmalı performansı konusunda bir konsensüse ulaşıldığını söylemek zordur.

Çalışmalarında kullandıkları hukuk gelenekleri sınıflandırması, İngiliz hukuk sisteminin daha esnek olduğu fikri, esnekliğin gelişmişlik farklarına yol açtığı gibi tezin parçalarının her biri, daha sonra, başka çalışmalar tarafından sorgulandı. Daha da temele inen bir eleştiri ise, hukuk sistemlerini karşılaştırmanın iktisadi gelişmeyi anlamaya katkısını sorgudı (Haber, Maurer, &

Razo, 2003; Pagano & Volpin, 2001). Buna göre, eğer siyaset hukuku belirliyorsa, hukuk sistemini anlamaya çalışmak yerine, meselenin kökeninde yatan, siyaseti incelemek gerekir. Bu konuda yapılan çalışmaları, bir sonraki bölümde ele alacağız.

Siyaset ve İktisadi Gelişme İlişkisi

Siyaset kurumu üzerine yapılan çalışmaların merkezinde, devletin ortaya çıkışı, yapısı, ve bunun iktisadi etkileri bulunur. Devletin oluşumunun önemli bir ayağı, toplumdaki şiddet kapasitesinin ve yürütme erkinin bir çatı altında toplanması ve tekelleşmesi sürecidir. Bu sürece paralel olarak ortaya çıkan hukuk sistemi tekelleşen şiddetin kullanımını kurallara bağlar. Bu sürecin büyümeye etkisi olumlu veya olumsuz yönde olabilir. Bir yandan, devlet, keyfi şiddet kullanımını denetim altına alarak, kamu malları üreterek, sözleşmelerin uygulanmasını sağlayarak iktisadi faaliyetleri destekleyebilir. Öte yandan, şiddet tekeli, yıkıcı ve bireylerin mülkiyet haklarına zarar verecek bir şekilde kullanılabilir. Dolayısıyla, büyüme için temel mesele, şiddet tekelleşirken, bir yandan da şiddetin denetimi ve iktisadi gelişme için olumlu kullanımı için gerekli mekanizmaların oluşturulmasıdır.

Ampirik tarafta, devletin iktisadi gelişme için önemini destekleyen bir çalışma, Bocksette, Chandra ve Putterman (2002) tarafından yapıldı. Bu çalışma 119 modern ülke için bir devlet geleneği endeksi oluşturdu. Endeks, her ülke için, 1-1950 yılları arasında güçlü bir devlet otoritesinin varlığı, devletin yerel mi dış merkezli mi olduğu, ve devlet otoritesinin yaygınlığı verilerine dayanılarak hesaplandı. Devlet geleneği endeksi Avrupa (ortalama endeks değeri 0.79), Asya (0.79) ve Orta Doğu'da (0.64) yüksek, Afrika (0.32), Kuzey (0.20) ve Güney Amerika (0.39) ve Okyanusya'da (0.16) düşük bulundu. Çalışmanın ikinci aşaması, ekonometrik analiz sonucu, devlet geleneğinin günümüzdeki iktisadi ve siyasi gelişme düzeyini olumlu

etkilediğini buldu. Fakat çalışma, bulunan olumlu etkinin, hangi kanallar üzerinden ve hangi dönemlerde kendini gösterdiğine dair bir açıklama getirmedi.

Bu alanda son dönemde etkili olan bir yaklaşım, Daron Acemoğlu ve James Robinson'un (2012) siyasi elitler ve toplumun geri kalanı arasındaki ilişkileri merkeze yerleştirdikleri çalışmalarıdır. Bu çalışmalar, elitlerin kontrolünde olan siyasi kurumları, sömürücü ve kapsayıcı olarak sınıflandırır ve gelişme farklarını bu ayrıma dayanarak açıkladı. Buna göre, sömürücü siyasi sistemlerde, yürütme erki küçük bir elitin kontrolündedir ve toplum tarafından denetlenemez. Elitler, bu gücü, büyüme için değil, kendilerine rant yaratmayı amaçlayan iktisadi kurallar koymak için kullanırlar. Kapsayıcı siyasi sistemlerde ise, toplumun geniş çoğunluğu siyasette söz sahibidir ve yürütme erki denetim altındadır. Bu ise, fırsat eşitliğine ve yetenekli bireylerin yükselmesine imkan sağlar, tasarruf, yatırım ve teknolojik gelişmeyi teşvik eder. Bir ülkenin siyasi kurumlarının oluşmasında, tesadüfleri de kapsayan, pek çok farklı sebep rol oynayabilir. Fakat bir kere yerleştikten sonra, sömürücü ve kapsayıcı kurumların kendilerini devam ettirmeye yönelik dinamikleri birinden diğerine geçmeyi zorlaştırır.

Acemoğlu ve arkadaşları çalışmalarında yukarıda özetlenen genel çerçevenin ötesine geçerek, siyasetin ekonomi üzerindeki etkisini gösterdiği çeşitli mekanizmaları matematiksel olarak ayrıntılı biçimde modellediler. Mesela, 19. yüzyılda ülkeler arasındaki sanayileşme ve demiryolları gibi yeni teknolojilerin yaygınlaşmasında gözlemlenen farkları, siyasi elitlerin rantlarını koruma çabası çerçevesinde incelediler (Acemoglu & Robinson, 2006). Kurdukları modele göre, elitlerin tarım sektörü rantlarına bağımlı olmadığı ve siyasi hakimiyetlerini kaybetme korkusu yaşamadığı Britanya ve Prusya, yeni teknolojileri benimserken, tehdit altında hisseden ve tarımsal rantlarla beslenen Avusturya ve Rusya elitleri değişime direndiler.

Yazarların ampirik literatüre katkısı ise, savlarını, uzun dönemli veri setleri kullanarak sınamaları oldu. Bunu yaparken de, ampirik çalışmalarda karşılaşılan temel sorunlardan olan içsellik (endogeneity) sorununu çözecek metotlar kullandılar. İçsellik sorununun kaynağında, siyasi kurumların iktisadi gelişmeyi etkilediği kadar, iktisadi gelişmenin de siyasi kurumları değiştirmesi yatar. Bu ise, kurumlar ve gelişme arasında sebep sonuç ilişkisinin yönünü ispatlamayı zorlaştırır. Acemoğlu ve arkadaşları, içsellik sorununu, Avrupa devletlerinin 15. yüzyıldan itibaren dünyanın çeşitli bölgelerinde koloniler kurmalarını tarihsel bir deney olarak kullanarak aştılar. Buna göre, Avrupalılar, gittikleri yerlerdeki koşullara bağlı olarak, bazı bölgelerde sömürücü, bazı bölgelerde ise kapsayıcı siyasi kurumlar oluşturdular. Nüfusun yoğun olduğu ve yerel hastalıkların Avrupalıların yerleşmelerini zorlaştırdığı Orta Amerika, Peru, Mısır gibi bölgelerde, yerli halkı sömürmeye dayanan siyasi kurumlar kuruldu. Nüfus yoğunluğu düşük ve koşulları Avrupalıların yerleşmelerine uygun olan Kuzey Amerika ve Avusturalya gibi bölgelerde ise, katılımcı siyasi yapılar oluştu. Siyasi kurumlardaki bu fark, uzun dönemli büyüme oranlarını etkiledi. Sömürücü siyasi kurumların hakim olduğu koloniler, toplumun geniş kesimlerinin dışlanması ve mülkiyet haklarındaki eksiklikler yüzünden sanayileşemediler ve geri kaldılar. Yazarlar, bu savı, ampirik olarak test etmek için, kolonileşme döneminin başlangıcındaki yerel koşulları Avrupalıların oluşturdukları siyasi kurumlar için araç değişken olarak kullanıp, kurumların iktisadi gelişmeyi etkilediğini gösterdiler (Acemoglu, Johnson, & Robinson, 2001, 2002).

Acemoğlu ve arkadaşlarının özetlenen çalışmaları, elitlerin toplumun geri kalanıyla ilişkisine odaklanırken, North, Wallis ve Weingast (2009) ise çalışmalarının merkezine elitlerin kendi aralarındaki ilişkileri ve şiddetin kontrol altında tutulması sorununu yerleştirdiler. Buna göre, tarih boyunca ve bugün gelişmekte olan ülkelerde, elitlerin gücünün kaynağı şiddete

başvurabilme kapasiteleridir. Elitler, kendi aralarında anlaşamadıkları ve şiddete başvurdukları ölçüde, bunun yol açtığı yıkım ve belirsizlik iktisadi gelişmeyi engellerler. Bundan dolayı, iktisadi gelişme için temel ön koşul elitler arası şiddeti denetim altına alacak kurumsal bir yapı oluşturmaktır.

Yazarlara göre, tarihsel olarak, şiddetin denetimi sorununun çözümü yolunda ilk adım, “Doğal Devlet” diye adlandırdıkları, elitlerin kendi aralarında bir koalisyon kurmaları, ve beraberce iktisadi rant yaratıp, bu rantı paylaşmaları yoluyla atıldı. Diğer bir deyişle, düzen ve istikrarı sağlayan devlet, aslında, rantların bir arada tuttuğu elitler arası bir koalisyon olarak ortaya çıktı. Bu haliyle, rantlar, Acemoğlu ve Robinson’un savının aksine, iktisadi gelişme için kötü değil, çatışmanın önlenmesi için ödenmesi kaçınılmaz olan bir bedeldi.

“Doğal Devlet”ten sonraki aşama olan “Açık Erişim Düzeni”nde ise, şiddet siyasetten çekildi, elitler ayrıcalıklarını ve rantları kaybetti, ve hem siyasi, hem de iktisadi alan, rekabete açıldı. Açık erişim düzenine geçiş için, üç koşulun sağlanması gerekti. Bunlar, hukukun üstünlüğünün sağlanması, devlet aygıtından bağımsız, tüzel kişiliği olan kalıcı kurumların oluşması, ve sivillerin askerler üzerinde hakimiyet kurmasıydı. Avrupa’da bu dönüşüm aşamalı olarak gerçekleşti ve ilk olarak 19. yüzyılda Britanya, Fransa, ve Amerika Birleşik Devletleri’nde tamamlandı.

North ve arkadaşlarının vurguladığı nokta, uzun dönemli gelişmede, devleti kontrol eden elitlerin kendi aralarındaki ilişkilerinin organizasyonunun, toplumun geri kalanıyla olan ilişkilerinden daha önemli bir rol oynadığıdır. Yine bu çalışma, iktisadi gelişme literatürünün uzun yıllar uzak durduğu şiddetin organizasyonu ve kontrolü probleminin önemini ortaya koymuştur. Öte yandan, çalışmanın eleştiriye açık bir yönü, geliştirilen teorik çerçevenin, Avrupa tarihinin bir tasviri ve

genellemesinin ötesine geçmediğidir (L. Diamond, 2010). Bu ise, literatürde, Avrupa dışındaki bölgeler üzerine yapılacak çalışmalara olan ihtiyacı ortaya koyar.

Orta Doğu'da İktisadi Gelişme

Yeni Kurumsal İktisat literatürünün Orta Doğu iktisat ve siyasi tarihiyle etkileşimi 2000'li yıllarda yoğunlaştı. Bu alanda, Timur Kuran hukukun, Şevket Pamuk ise, siyasetin rolünü vurgulayan, önemli katkılar yaptılar. Pamuk, ayrıca, kendisi ve arkadaşlarıyla yaptığı çalışmalarda oluşturduğu iktisadi ve siyasi veri serilerini Avrupa ile karşılaştırmalı bir çerçeveye oturttu. Aşağıda, bu çalışmaları özetleyeceğiz.

Timur Kuran çalışmalarında (2001, 2005, 2011) hukuki kurumların siyaset ve iktisatla etkileştiği mekanizmaları, Avrupa ile karşılaştırmalı bir biçimde inceler. Bu çalışmalara iyi bir örnek, İslami miras hukukunun etkileri üzerine yaptığı çalışmadır. Buna göre, İslami miras hukukunun iktisadi gelişme için belirleyici özelliği terekenin en az üçte ikisinin akrabalara sabit oranlara göre paylaşılmasıydı. Bu kural, sermayenin her nesilde varisler arasında nispeten eşit biçimde bölünmesine yol açıyordu. Sosyal adalet ve kadın hakları açısından döneminin ilerisinde olan bu kural, iktisadi etkisini ise, büyük ölçekli ve uzun ömürlü işletmelerin ortaya çıkmasını zorlaştırarak gösteriyordu. Zaman içinde, teknolojik gelişme ve ticaret hacmindeki artışlar büyük ölçekli şirketlere avantaj sağladıkça, Orta Doğu'daki küçük işletmeler, zamanın gereklerine uyum sağlayamadılar. Ayrıca, küçük işletmeler, ülkelerinin iç siyasetine etki yapacak ve hukuku kendi ihtiyaçlarına göre şekillendirecek bir baskı grubu oluşturamadılar.

Aynı süreçte, Kuzey Avrupa'da yaygın olan miras hukuku, terekenin bölünmeden bir varise aktarılmasına imkan sağlıyordu. Bu kural, sermaye birikimine, uzun ömürlü ve büyük ölçekli işletmelerin oluşmasına, bu işletmelerin ihtiyaçları doğrultusunda sermaye piyasası ve muhasebe

yöntemleri gibi alanlarda yeni düzenlemeler geliştirmelerine imkan sağladı ve sanayi devrimine giden yolda önemli rol oynadı.

Kuran, vakıf sistemi üzerine olan çalışmalarında, yine, hukuki kaynaklı, fakat siyaset ve iktisatla etkileşen bir mekanizmaya işaret etti. Vakıf, İslam hukukuna göre, belirli taşınmaz malların gelirlerinin önceden belirlenen bir kamu hizmetine adanmasına verilen addır. Buna göre, vakfın kurucusu, taşınmaz malları vakfa bağışlar, sağlanacak hizmetleri belirleyen ve sonradan değiştirilemeyen tüzüğü yazar, ve vakfın görevini yerine getirmesini sağlayacak müteveli heyetinin seçim esaslarını belirler. Bu kurum, kökenleri İslam öncesi döneme dayanmasına rağmen, özellikle 10. yüzyıldan itibaren, Orta Doğu'da önem kazandı ve modern döneme kadar, belediye, eğitim, sağlık, konaklama, sosyal yardım gibi hizmetlerin karşılanmasında en önemli rolü oynadı.

Kuran'a göre, vakıfların Orta Doğu ekonomisinde oynadıkları büyük rol, sadece hayırseverlikle açıklanamaz. Buna göre, vakıflar, aynı zamanda, Orta Doğu tarihinde sorunlu olan mülkiyet hakları konusunda, kısmi bir çözüm oluşturuyordu. Hükümdarlar, gerek dine saygısızlık olarak algılanır korkusuyla, gerekse yerine getirdikleri sosyal hizmetler dolayısıyla, vakıf mallarına el koymaya çekiniyorlardı. Dolayısıyla, vakfın kurucusu, mülkünün gelirlerinin bir kısmını sosyal hizmetlere adanmayı kabul ederken, aynı zamanda kendisinin, akrabalarının ve varislerinin vakıfta görev almalarını sağlayarak ve maaş bağlayarak gelirlerin geri kalanı üzerindeki kontrolünü devam ettirebiliyordu. Bu sistemin olumsuz iktisadi etkisi ise uzun vadede ortaya çıkıyordu. Buna göre, vakfın kurucusu tarafından belirlenen amacı ve faaliyet kuralları zaman içinde değiştirilemiyor, ve bu da kaynakların verimsiz kullanımına yol açıyordu.

Kuran'ın Orta Doğu çalışmalarının merkezinde 10. yüzyıldan sonraki yüzyıllar boyunca durağan kalan hukuk kuralları, bu durağanlığın sebep ve sonuçları vardır. Bu durağanlık, yukarıda

özetlenen miras hukuku ve vakıflar alanında olduğu gibi, Kuran'ın başka çalışmalarında ele aldığı ortaklık hukuku için de geçerlidir. Bu çalışmaların getirdiği metodolojik yenilik ise, durağanlığı, sebep sonuç ilişkileri ve iktisat ve siyasetle etkileşimleri detaylandırılmış bir teorik çerçeveye oturtmasıdır.

Şevket Pamuk'un (2004a, 2012) çalışmaları ise, yukarıda özetlenen özel hukuktaki durağanlığın aksine, kamu hukuku alanında önemli değişiklikler olduğunu ortaya koydu. Daha açık ifadesiyle, devletin çıkarlarını doğrudan ilgilendiren idari, arazi ve vergi hukuku gibi alanlarda, büyük değişiklikler ve dönüşümler görüldü. Mesela, sadece 16.-18. yüzyıllar arasında, vergi gelirlerinin toplanmasında sırasıyla tımar, gelirlerin sabit bir ödeme karşılığı kısa vadeli (iltizam) ve ömür boyu (malikane) devri ve yıllık gelirlerin hisselerine ayrılarak satılması (esham) gibi yöntemler geliştirildi. Vergi toplama ve dış ticaret alanında devlet görevlileriyle ortaklık şeklinde çalışan büyük ölçekli işletmeler ortaya çıktı. Yine vergi sistemiyle bağlantılı olarak ve vakıf sistemi çerçevesinde, İslam hukukuna göre yasak olan faize yaygın bir biçimde başvuruldu.

Pamuk, bu verilerden yola çıkarak, bazı çıkarımlar yapar. Bunlardan ilki, özellikle Osmanlı özelinde, siyasetin hukuk üzerinde belirleyiciliğidir. Merkezi yönetim, Sultan'ın kanun koyma yetkisine ve din bürokrasisi üzerindeki kontrolüne dayanarak, hukuk kurallarını mali ve siyasi çıkarları doğrultusunda şekillendirmiştir. Bu değişiklikler, yönetimin esneklik ve pragmatizmini gösterir, fakat belli bir programı takip etmekten çok, teknolojik ve mali şokların doğurduğu kısa vadeli ihtiyaçları gidermeye yönelik ve tepkiseldirler.

Pamuk ve Kuran'ın çalışmalarındaki ortak bir vurgu, özel hukuktaki durağanlıkta, tüccar, lonca, çalışanlar ve devlet dışı diğer iktisadi aktörlerin güçsüz oluşlarının ve hukuki süreci etkileyememelerinin oynadığı roldür. Ayrıldıkları, ve cevaplanmayı bekleyen soru ise, iktisadi aktörlerin güçsüzlüğünde, hukuk geleneğinin ve siyasetin nispi rolleridir. Kuran, 10. yüzyılda

kristalize olmuş bazı hukuk kurallarının, kendi dinamiklerini yarattığını ve iktisadi aktörlerin güçsüzlüğünde bağımsız bir rolü olduğu tezini savunur. Pamuk ise, hukuk sistemindeki sık değişikliklerin ışığında, hukuk geleneğine etkin bir rol biçmez. Bu ayrım, bir önceki bölümde özetlenen, Avrupa literatürdeki hukuk geleneklerinin siyasetten bağımsız bir rolü olup olmadığı tartışmalarına benzerlik gösterir.

Eğer Osmanlı iktisadi yaşamını siyasetin şekillendirdiği kabul edilirse, takip eden soru, Osmanlı siyasetinin temel özellikleridir. Bu soruya cevap arayan bir çalışmada, Karaman (2008), daha önce bahsedilen North ve arkadaşlarının (2009) çalışmalarına benzer bir şekilde, Osmanlı siyasetinin belirleyici özelliğinin, şiddetin kontrolünün tekelleştirilememesi, ve bundan dolayı ortaya çıkan açık veya üstü örtülü çatışmalar olduğunu öne sürdü. Bu açıklamaya göre, Osmanlı devleti, merkezi yönetim ve otonom askeri kapasiteye sahip yerel güç odaklarının bir koalisyonuydu. Dönemden döneme koalisyon içi dengeler değişti, fakat koalisyon içi kalıcı bir uzlaşma sağlanamadı, bu ise gelişmeyi olumsuz etkiledi. Çalışma, bu tezi, 16. yüzyıl için, Oyun Teorisi kullanarak modelledi. Buna göre, bu dönemde, merkezi yönetimin hukuki ve iktisadi kararları, taşradaki iktisadi birikimi ve yerel güç odaklarından gelebilecek tehditleri sınırlama kaygısını yansıtıyordu. Bu denge, 17. ve 18. yüzyıldaki askeri teknoloji değişiklikleri sonucu bozuldu, yerel elitler güç kazandı, ama, siyasi belirsizlik, yerel elitler arasında çatışma ve tasfiyeler devam etti. Dolayısıyla, North ve arkadaşlarının bazı Avrupa devletleri için tasvir ettikleri, şiddetin bir yandan tekelleşirken, bir yandan sivil denetim altına alınması süreci, Osmanlı'da gerçekleşmedi.

Karaman ve Pamuk ise, ortak çalışmalarında (2013; 2010) Osmanlı siyasetini Avrupa devletleri ile karşılaştırmalı ve ampirik bir çerçevede inceledi. Yazarlar, bu amaçla, 1500-1914 arası Osmanlı merkezi hazine vergi gelirlerini, dokuz önde gelen Avrupa devletinin gelirleriyle

karşılaştırdı. Bu karşılaştırma için önce, Osmanlı merkezi vergi gelir serilerini (Genç & Özvar, 2006; Güran, 2003), akçenin gümüş içeriği serisiyle (Pamuk, 2004b) çarparak gümüş cinsine çevirdiler. İkinci aşamada, Osmanlı nüfus ve ücret serilerini (Özmucur & Pamuk, 2002) kullanarak, merkezi vergi gelirlerinin milli gelire oranı konusunda tahminde bulundular. Daha sonra, aynı adımları Avrupa devletlerinin vergi gelirleri için tekrarladılar, ve bulunan rakamları karşılaştırdılar.

Bu çalışmanın ortaya koyduğu resim, 1500den itibaren, önce Batı, sonra Doğu Avrupa’da yönetimlerin mali ve askeri yapıyı merkezileştirdiği, otonom askeri güce sahip yerel elitleri tasfiye ettiği, ve bu yolla merkezi vergi gelirlerinde büyük kazanımlar elde ettiğidir. Yazarlar, bu süreçte Avrupa devletlerinin tek bir yol izlemediğini, bazı yönetimlerin şiddete ve otokratik yöntemlere başvurarak, diğerlerinin ise yerel elitlerle pazarlık ederek ve rızalarını alarak devleti merkezileştirdiklerini buldular. Osmanlı yönetimi ise, 19. yüzyıla kadar, yerel elitleri ne şiddet yoluyla tasfiye edebildi, ne de muvafakatlarını alabildi, ve merkezi vergi gelirleri düşük kaldı. Devletin merkezileşmesi, 19. yüzyıl başındaki askeri modernleşme ve yerel elitlerin şiddet yoluyla tasfiyesini bekledi. Bu bulgular, Osmanlı’nın iktisadi geri kalmışlığında, devletin vergi ve şiddet tekeline kurmakta ve güvenliği sağlamakta geç kalmasının rolüne işaret eder.

Değerlendirme ve Sonuç

Bu makalede incelediğimiz çalışmalar, iktisat biliminin İkinci Dünya Savaşı sonrası geçirdiği dönüşüm çerçevesinde düşünüldüğü zaman daha iyi anlaşılabilir. Bu dönüşümün merkezinde iktisadın doğa bilimlerinin kullandığı matematiksel modelleme ve ampirik sınımaya dayalı metodolojiyi benimsemesi vardır. Daha sonra, benzer bir dönüşüm, siyaset bilimi ve sosyoloji gibi diğer sosyal bilimlerde de başlamış, iktisatla diğer sosyal bilimler arasındaki metodolojik ve

terminolojik ayrımlar azalmıştır. Bu ise, toplumsal hayatın değişik alanları arasındaki etkileşimleri inceleyen disiplinlerarası çalışmalara kapıyı açmıştır.

İncelediğimiz literatürün merkezindeki soru, uzun vadeli iktisadi gelişme için belirleyici olan etkenleri ve bu etkenlerin göreceli önemini anlamaktır. Bu soruya cevap olarak önemi vurgulanan etkenler, makalede incelenen siyaset ve hukuk, ve makalenin kapsamı dışında bırakılan kültür (Tabellini, 2010) ve coğrafya (J. M. Diamond, 1997; Gallup, Sachs, & Mellinger, 1999) olmuştur. Fakat yine bu makalede incelenen çalışmaların gösterdiği, tek bir etkene dayanan açıklamaların yetersiz kaldığı, ve literatürün sosyal ve çevresel etkenler arasındaki karmaşık etkileşimlerin modellenmesi ve incelenmesi yönünde ilerlediğidir.

İncelenen çalışmalara getirilebilecek önemli bir eleştiri, farklı bölgeleri, uzun yıllar boyunca, aynı teorik veya ampirik modelle açıklamaya çalıştıkları, ve yer ve döneme özgü koşul ve mekanizmaları hesaba katmadıklarıdır. Bu eleştiri doğruluk payı taşımakla beraber, literatürün kısa geçmişi göz önüne alındığında, zamanla bu boşluğun daha ayrıntılı modellerle doldurulmaması için bir sebep yoktur. Bu noktada, iktisat metodolojisinin önemli bir avantajı, modellemenin ortak ve modüler matematiksel bir dile dayanması sayesinde, geliştirilmeye açık olmasıdır. Aynı zamanda, dikkat edilmesi gereken bir nokta, teoriyle tarih arasındaki ilişkinin tek yönlü olmaması için, teorinin de tarihten beslenmesi, ve makalede örnekleri verilen, veri serilerine dayanan çalışmalara öncelik verilmesidir.

Yeni Kurumsal İktisat literatürüne getirebilecek daha temel bir eleştiri, iktisadın kullandığı matematiksel modellerin, tarihsel süreçleri anlamaya uygun olmadığıdır. Bu eleştirinin detaylı bir değerlendirmesi, bu makalenin kapsamını aşmakla beraber, iki noktaya vurgu yapmak gerekir. Birincisi, her metodolojinin, her soruyu, aynı yetkinlikte cevaplaması gerekmez. Mesela, iktisat metodolojisi, ideolojinin gelişmeye etkisini anlamak konusunda yetersiz kalırken, vergi

politikasının etkisi konusunda daha çok şey söyleyebilir. Dolayısıyla, iktisat metodolojinin toptan reddi yerine, metodolojik çeşitlilik çerçevesinde, incelenen soruya uygun metodoloji seçerek ilerlemek daha doğru olur. Akılda tutulması gereken ikinci bir nokta ise, iktisat metodolojisinin zaman içinde gösterdiği esneklik ve zenginleşmedir. Diğer bir deyişle, iktisat metodolojisinin muhtemel katkıları değerlendirirken, son 60 yılda Genel Denge Modeli'nden Oyun Teorisi ve Davranışsal İktisat gibi alanlara uzanan ve devam eden değişim göz önüne alınmalıdır.

Orta Doğu ve Osmanlı iktisat tarihi açısından ise, Yeni Kurumsal İktisat literatürünün önemi, bu alandaki çalışmalar için teorik çerçeve oluşturulması ve dünya literatürüyle bağlantı kurulması konusunda oynayabileceği roldür. Özellikle Marksist kökenli literatürün etkinliğini kaybetmesi, Osmanlı tarihçiliğinde içine kapanma tehlikesini doğurmuştur (Özveren, 2007). Oysa, yukarıda örnek olarak sunduğumuz çalışmaların gösterdiği gibi, Osmanlı iktisat tarihinin soruları, dünya literatüründe sorulan sorulardan farklı değildir. Yeni Kurumsal İktisat Literatürü üzerinden kurulacak bir diyalogun iki taraf içinde faydalı olması muhtemeldir.

Bibliografya

ACEMOGLU, D., JOHNSON, S. ve ROBINSON, J. A. (2001), “The Colonial Origins of Comparative Development: An Empirical Investigation”, *American Economic Review*, 91(5), 1369–1401.

ACEMOGLU, D., JOHNSON, S., ve ROBINSON, J. A. (2002), “Reversal of Fortune: Geography and Institutions in the Making of the Modern World Income Distribution”, *The Quarterly Journal of Economics*, 117(4), 1231–1294.

ACEMOGLU, D. ve ROBINSON, J. (2012), *Why Nations Fail: The Origins of Power, Prosperity, and Poverty* (1st ed.), Crown Business.

ACEMOGLU, D. ve ROBINSON, J. A. (2006), “Economic Backwardness in Political Perspective”, *American Political Science Review*, 100(1), 115–131.

BECK, T. (2010), “Legal Institutions and Economic Development” (SSRN Scholarly Paper No. ID 1669100), Rochester, NY, Social Science Research Network.

<http://papers.ssrn.com/abstract=1669100>

BERNSTEIN, L. (1992), “Opting Out of the Legal System: Extralegal Contractual Relations in the Diamond Industry”, *The Journal of Legal Studies*, 21(1), 115–57.

BOCKSTETTE, V., CHANDA, A. ve PUTTERMAN, L. (2002), “States and Markets: The Advantage of an Early Start”, *Journal of Economic Growth*, 7(4), 347–369.

DIAMOND, J. M. (1997), *Guns, Germs and Steel: The Fates of Human Societies*, W. W. Norton & Company Incorporated.

DIAMOND, L. (2010), “The State and Violence”, *Perspectives on Politics*, 8(01), 293–296.

DIXIT, A. (2003), “Trade Expansion and Contract Enforcement”, *Journal of Political Economy*, 111(6), 1293–1317.

- EASTERLY, W. R. (2002), *The Elusive Quest for Growth: Economists' Adventures and Misadventures in the Tropics*, MIT Press.
- GALLUP, J. L., SACHS, J. D. ve MELLINGER, A. D. (1999), "Geography and Economic Development", *International Regional Science Review*, 22(2), 179–232.
- GENÇ, M. ve ÖZVAR, E. (2006), *Osmanlı Maliyesi: Kurumlar ve Bütçeler*, Karaköy, İstanbul, Osmanlı Bankası Arşiv ve Araştırma Merkezi.
- GLAESER, E. L. ve SHLEIFER, A. (2002), "Legal Origins", *The Quarterly Journal of Economics*, 117(4), 1193–1229.
- GREIF, A. (1994), "Cultural Beliefs and the Organization of Society: A Historical and Theoretical Reflection on Collectivist and Individualist Societies", *Journal of Political Economy*, 102(5), 912–950.
- GÜRAN, T. (2003), *Ottoman Financial Statistics, Budgets, 1841–1918*, Ankara: State Institute of Statistics.
- HABER, S., MAURER, N. ve RAZO, A. (2003), *The Politics of Property Rights: Political Instability, Credible Commitments, and Economic Growth in Mexico, 1876-1929*, Cambridge University Press.
- KARAMAN, K. K. (2008), "Intra-state Conflict as a Cause for Undertaxation and Underdevelopment", *PhD Thesis*, Stanford University.
- KARAMAN K.K. ve PAMUK, Ş. (2013), "Different Paths to the Modern State in Europe: The Interaction Between Warfare, Economic Structure, and Political Regime". *American Political Science Review*, 107, 603-626.
- KARAMAN K.K. (2010), "Ottoman State Finances in European Perspective, 1500–1914", *The Journal of Economic History*, 70(03), 593–629.

- KURAN, T. (2001), “The Provision of Public Goods under Islamic Law: Origins, Impact, and Limitations of the Waqf System”, *Law & Society Review*, 35(4), 841–898.
- KURAN, T. (2005), “Absence of the Corporation in Islamic Law: Origins and Persistence”, *The American Journal of Comparative Law*, 53, 785.
- KURAN, T. (2011), *The Long Divergence: How Islamic Law Held Back the Middle East*, Princeton ; Oxford: Princeton University Press.
- LA PORTA, R., LOPEZ-DE-SILANES, F., SHLEIFER, A. ve VISHNY, R. (1998), “Law and Finance”, *Journal of Political Economy*, 106, 1113–1155.
- LA PORTA, R., LOPEZ-DE-SILANES, F., SHLEIFER, A. ve VISHNY, R. (1999), “The Quality of Government”, *Journal of Law, Economics, and Organization*, 15(1), 222–279.
- NORTH, D. C. (1990), *Institutions, Institutional Change and Economic Performance*, Cambridge University Press.
- NORTH, D. C. (1991), “Institutions”, *Journal of Economic Perspectives*, 5(1), 97–112.
- NORTH, D. C., WALLIS, J. J. ve WEINGAST, B. R. (2009), *Violence and Social Orders: A Conceptual Framework for Interpreting Recorded Human History* (1st ed.), Cambridge University Press.
- ÖZMUCUR, S., ve PAMUK, Ş. (2002), “Real Wages and Standards of Living in the Ottoman Empire, 1489-1914”, *Journal of Economic History*, 62(2), 293–321.
- ÖZVEREN, Y. E. (2007), “Economic History in Turkey: Advent, Present Condition and Prospects”, *South African Journal of Economic History*, 22(1-2), 142–166.
- PAGANO, M. ve VOLPIN, P. (2001), “The Political Economy of Finance”, *Oxford Review of Economic Policy*, 17(4), 502–519.

PAMUK, Ş. (2004a), “Institutional Change and the Longevity of the Ottoman Empire, 1500–1800”, *Journal of Interdisciplinary History*, 35(2), 225–247.

PAMUK, Ş. (2004b), *A Monetary History of the Ottoman Empire*, Cambridge University Press.

PAMUK, Ş. (2012), “Political Power and Institutional Change: Lessons from the Middle East”, *Economic History of Developing Regions*, 27(sup1), 41–56.

TABELLINI, G. (2010), “Culture and Institutions: Economic Development in the Regions of Europe”, *Journal of the European Economic Association*, 8(4), 677–716.